



# Futbolda Kadınlar: Bir Sosyal Alan Olarak Kadın Futbol Takımının Analizi

## The Women in the Football: Analysis of a Women's Football Team as a Social Field

 Pınar ÖZTÜRK,<sup>a</sup>  
 Canan KOCA<sup>a</sup>

<sup>a</sup>Rekreasyon Bölümü,  
 Sporda Sosyal Alanlar AD,  
 Hacettepe Üniversitesi  
 Spor Bilimleri Fakültesi,  
 Ankara, TÜRKİYE

Received: 19.04.2018  
 Received in revised form: 07.08.2018  
 Accepted: 05.10.2018  
 Available online: 20.11.2018

Correspondence:  
 Pınar ÖZTÜRK  
 Hacettepe Üniversitesi  
 Spor Bilimleri Fakültesi,  
 Rekreasyon Bölümü,  
 Sporda Sosyal Alanlar AD, Ankara,  
 TÜRKİYE/TURKEY  
 pinarozturk@hacettepe.edu.tr

Bu makale birinci yazarın  
 doktora tez çalışmasından üretilmiştir.

**ÖZET Amaç:** Dünyada ve ülkemizde kadınların yarışmacı futbola katılımı artmakla birlikte, kadınlar futbol dünyasının hâlâ çeperinde yer almaktadır. Bu çalışmanın amacı, Türkiye Kadınlar 1. Ligi'nde mücadele eden Umutsport kadın futbol takımının bir sosyal alan olarak incelenmesiyle, futbolcuların alana ilişkin deneyimlerinin, alanın yapısal özelliklerinin, alanda değerli olan ve eyleyicilerin alanda konumlanmak için taşıdıkları sermaye türlerinin açığa çıkarılmasıdır. Araştırmanın kuramsal arka planını toplumsal cinsiyet perspektifiyle birlikte Pierre Bourdieu'nün alan kuramı oluşturmaktadır. **Gereç ve Yöntemler:** Araştırmanın verileri 2014-2015 futbol sezonu boyunca süren etnografik yöntemle toplanmıştır. Alan çalışması sürecinde 14 futbolcu, 10 futbolcunun anne-babası ve 4 teknik ekip personeli olmak üzere 28 yarı-yapılandırılmış bireysel görüşme gerçekleştirilmiş ve alan notları tutulmuştur. Verilere tematik analiz uygulanmış ve bulgular iki temel tema altında sunulmuştur. **Bulgular:** Bulgular "Alanın eyleyicileri: sokaklardan kulüp oyunculuğuna" ve "Kulübün çeperinde kalan kadın futbol takımı" olmak üzere iki tema altında sınıflandırılmıştır. İlk temada futbolcuların futbol alanına girerken sahip oldukları sermaye türleri, diğer temada ise eyleyiciler açısından takımın yapısal özelliklerine ilişkin bulgular sunulmuştur. **Sonuç:** Çalışmada elde edilen bulgular, kadınların futbola katılımlarında sosyal sermayenin önemini ortaya koymakta ve bir sosyal alan olan Umutsport kadın futbol takımı eyleyicilerinin toplumsal cinsiyetlendirilmiş eşitsizlikler nedeni ile kulübün çeperinde konumlandığını göstermektedir.

**Anahtar Kelimeler:** Kadın futbolu; Bourdieu; sermaye; toplumsal cinsiyet

**ABSTRACT Objective:** While increasing numbers of women's participation in football in Turkey and worldwide, women are still located at the periphery of the football world. This study aims to explore the experiences of women football players, structural features of the field and the capitals which are valuable for the agents, in Umutsport women's football team from Turkey Women's 1. League, as a social field. The framework of the study is Pierre Bourdieu's Field Theory combined with the gender perspective. **Material and Methods:** The data of the study was collected by the ethnographic method during the football season of 2014-2015. During the field study, 28 semi-structured interviews including 14 footballers, 10 footballers' parents, and 4 technical personnel were held and field notes were kept. Thematic analysis was applied to the data, and the findings were presented under two main themes. **Results:** The results were classified under two themes: "The agents of the field: From streets to clubs" and "Women's soccer team on the periphery of the club". The first theme included the types of capital that players have when entering the football field, the second theme consisted of findings of the structural features of the team in terms of agents. **Conclusion:** The findings of the study revealed the importance of social capital in the participation of women in football and showed that Umutsport women's football team, a social field, has been pushed to the periphery of the club due to gender inequalities.

**Keywords:** Women's football; Bourdieu; capital; gender

**K**adınlar, güzel oyun futbola tarihsel süreç içerisinde erkeklerden daha sonra girmişlerdir. Bu nedenle kadınlar için futbol alanında toplumsal cinsiyetlendirilmiş sınırların hâkimiyeti söz konusudur.<sup>1,2</sup> Son 20 yıldır, kadın futbolu alanında yapılan çalışmalar farklı coğrafyalarda farklı kadınların futbol alanında karşılaştıkları benzer engelleri ve bu engelleri aşarak yeşil sahalara giren kadınların güçlenme pratiklerini ortaya koymaktadır.<sup>3-5</sup> Bu çalışmada, Pfister'ın ifadesiyle "erkeklerin hegemonyasındaki çatlaklardan" oyuna girebilen Türk kadın futbolcuların deneyimleri konu edinmektedir.<sup>6</sup>

Bu çalışmada, Türkiye Kadınlar 1. Ligi'nde mücadele eden Umutspor (rumuz isim) kadın futbol takımının bir sosyal alan olarak incelenmesiyle, futbolcuların alana ilişkin deneyimlerinin, alanın yapısal özelliklerinin, alanda değerli olan ve eyleyicilerin alanda konumlanmak için taşıdıkları sermaye türlerinin açığa çıkartılması amaçlanmıştır.

20. yüzyıl itibarıyla kadınların farklı ülkelerde futbol oynamasıyla başlayan süreç İngiltere, Almanya ya da Brezilya'da yasaklamalarla sekteye uğramış, ardından 1990'lı yıllarla birlikte değişen uluslararası spor ikliminin de etkisiyle kadın futbolu kurumsallaşmaya başlamıştır. Kadın futbolunun dünyada bir ivme kazanmasının en önemli dönemeci 1991 yılında Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği [International Federation of Association Football (FIFA)] Dünya Kupası'nın düzenlenmesi ve 1996 yılında futbolun kadınlar için bir Olimpik spor dalına dönüşmesidir. FIFA'nın yayımladığı rapora göre, 2014 yılında tüm dünyada lisanslı kadın futbolcu sayısı 4,801,360'dır ve bu sayısının yarısına yakını (2,287,185 kadın futbolcu) Amerika Birleşik Devletleri'nin sporcularıdır.<sup>7</sup> Avrupa'da ise 2017 verilerine göre 1,365,524 lisanslı ve 1.790 profesyonel kadın futbolcu bulunmaktadır; lisanslı futbolcu sayısı İngiltere, Hollanda, Almanya, İsveç ve Norveç'te 100 bini geçmektedir.<sup>8</sup> Kadınların futbola katılımının artması ve uluslararası kadın futbol organizasyonlarının düzenlenmesi, feminist ve eleştirel paradigmalarda araştırma yürüten spor sosyologlarının kadın ve futbol konusuna ilgisini

artırır.<sup>6</sup> Böylece, kadın futbolu spor sosyolojisi, kadın çalışmaları ve toplumsal cinsiyet çalışmaları kürsüleri açısından toplumsal cinsiyet analizinin yapıldığı bir laboratuvar konumuna gelmektedir. 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların ortasındaki erken dönem çalışmalar, kadın futbolunun gelişiminin önündeki engellere ve futbol alanındaki kadın oyuncuların maruz kaldığı heteronormatif değerlere odaklanmaktadır. 2003 yılında "Soccer and Society" dergisinin özel sayısında, 14 ülkenin kadın futbol tarihine ve mevcut durumuna ilişkin araştırma makalelerinin yayımlanması, spor sosyolojisi alanında konunun bilinirliğini ve görünürlüğünü artıran önemli bir akademik gelişmedir. Bu dönemecin ardından özellikle post-yapısalcı feminist kuram temelinde yürütülen araştırmalar, kadınların futbolcu ve antrenör olarak futbol alanındaki deneyimlerini güçlenme bağlamında incelemeye başlamış; profesyonelleşme sorunlarını ortaya koymuş; futbolun toplumsal cinsiyetin eyleyilmesinde ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında farklı parametreleri içeren bir spor dalı olduğu eğilimi geliştirmiştir.<sup>2,9-12</sup>

Türkiye'de spor bilimleri alanında toplumsal cinsiyet çalışmalarının bir 15 yıllık mazisi bulunmaktadır.<sup>13</sup> Sporda sosyal alan çalışmalarının pozitivizmden anti-pozitivist ve yorumlamacı paradigmalara değişimiyle ivme kazanması, Türkiye'de spor, egzersiz ve fiziksel aktivitenin farklı boyutlarında kadınların deneyimlerinin anlaşılmasını, sorunların ve çözümlerin saptanabilmesini ve kadınların spor aracılığıyla güçlenmeleri için gerekli olan perspektifin açığa çıkartılmasını sağlamaktadır.<sup>14</sup> Futbol ise yukarıda da bahsedildiği gibi, hem dünyanın en popüler spor dallarından biri olması hem de cinsiyet eşitsizliği ile cinsiyet eşitliğinin olanaklarını barındırması açısından özel bir anlama sahiptir. Bu nedenle çalışmada, Türkiye Kadınlar 1. Ligi'nde mücadele eden bir kadın futbol takımının sosyal alan olarak incelenmesiyle, kadın futbolcuların deneyimlerinin, alanın yapısal özelliklerinin ve alanda değerli olan sermaye türlerinin açığa çıkartılması amaçlanmıştır. Çalışmanın hedefi doğrultusunda Pierre Bourdieu'nün alan kuramından faydalanılmış olup, bir diğer bölümde kuramsal arka plan sunulmuştur.<sup>15</sup>

## KURAMSAL DAYANAK: BOURDIEU'NÜN ALAN KURAMI

Bourdieu, toplumun farklı sosyal alanlardan oluştuğunu öne sürmektedir. Ona göre sosyal alan; belirli bir konuya odaklanan statünün, bilginin, hizmetlerin ve yararların üretimi, dolaşımı ve tahsisi; eyleyicilerin, toplumsal grupların ve kurumların konumları arasındaki iktidar ilişkilerinin tarihsel ağıdır.<sup>16</sup> Alanın eyleyicileri ise sosyal alan içinde eylemde bulunan bireylerdir.<sup>17</sup> Eyleyiciler, edilgen değildir; sermaye taşıyıcıları olarak alanda konumlanma eğilimleri mevcuttur. Bourdieu, dört farklı sermaye türü tarif etmektedir. Ekonomik sermaye maddi kaynakları; kültürel sermaye kültürel olanakları ve eğitim gibi birikimleri; sosyal sermaye toplumsal ağları; sembolik sermaye ise statü gibi kazanımları temsil etmektedir.<sup>16,17</sup> Bourdieu'ye göre bedenselleştirilmiş sermaye kültürel sermayenin bir formudur; ancak Shilling, kavramın içeriğini ve kullanım alanını genişleterek fiziksel sermayenin spor, serbest zaman ve farklı aktiviteler yoluyla bedenlerin sosyal formasyonunu oluşturduğunu ve sınıfsal olduğunu belirtmektedir.<sup>18</sup> Spor alanında yürütülen bazı çalışmalar, bu kavramsallaştırmayı performans için gerekli olan fiziksel ve teknik becerilere sahip olmayı da içererek kullanmaktadır.<sup>19,20</sup>

Eyleyicilerin alana girmesini değerli kılan elde edilebilecek çıkarlar “illusio” ile kavramsallaştırılır iken, bir alanda var olan ve eyleyiciler tarafından sorgulanmadan kabul edilmiş fikirler ve kurallar bütünü ise “doxa”dır. Eyleyicileri alanda kalmaya ya da oyundan çıkmaya iten ve ikisi arasında bir köprü oluşturan diğer bir kavram “habitus”tur. Habitus, bir yatınlıklar sistemidir ve tarihsel bağıntılar bütünü biçimidir.<sup>17</sup> Habitus, diğer bir ifadeyle, yetişme sürecinde edinilen, öğrenilen ve aslında işlenendir. Bu nedenle bireyin içinde yetiştiği aile ve ailenin sınıfsal konumu önemlidir. Bourdieu'nün bu kavramları, bu çalışmada, Umutspor'un nasıl bir sosyal alan olduğunu anlamak için işe koşulmuştur. Bu noktada öncelikle Bourdieu'nün kavramlarının spor ve futbol alanında ne anlama geldiği sorusu yanıtlanmalıdır.

Futbol, hem spor alanının bir parçası olarak hem de tarihsel birikimi nedeni ile bir sosyal alan olarak tariflenebilecek özgünlüğe sahiptir.<sup>21</sup> Çünkü

futbol; hiyerarşik ligleri, kulüpleri, ekonomik kaynakları ve medyasıyla yarışmacı bir alandır.<sup>22</sup> Futbol, öncelikle teknik ve taktik beceri gerektiren bir oyundur. Bireyin yarışmacı futbol alanına girmesi ve alanda konum alması sahip olduğu yatınlığın fiziksel sermayeyi biriktirmesine olanak tanınması gerekmektedir.<sup>23,24</sup> Genel olarak sporda ve futbolda en değerli sermaye türlerinin başında bu nedenle fiziksel sermaye gelmektedir.<sup>25</sup> Futbolcunun fiziksel sermayesi yüklü ise bir kulüp içerisinde ya da genel olarak futbol alanında aldığı konum o derece merkezileşmektedir.

Fiziksel sermaye, bir sermaye türü olarak diğer sermaye türlerine dönüşmektedir, ancak bu futbolcunun cinsiyetinden bağımsız değildir. Çünkü futbol, en nihayetinde erkeklerin sermaye kazanımında yürüttükleri “tehlikeli savaşları” referans eden; özellikle genç erkek profesyonel futbolcular için fiziksel sermayenin, sembolik ve ekonomik sermayeye dönüşümünü olanaklı kılan bir spor dalıdır.<sup>20,26,27</sup> Kadınlar için ise bu hemen hemen söz konusu değildir; onlar için kültürel ve sosyal sermayeleri daha değerlidir.<sup>19</sup> Bunun anlamı, futbolun cinsiyetlendirilmiş öğeleri ile ekonomik, toplumsal ve politik sınırlılıkların kadınların hem genel olarak futbolda hem de kulüp içerisinde merkezi bir konumda yer almasını engellemesidir.<sup>28</sup> Örneğin; McCormack ve Walseth, Norveç'te kadın futbolcularla yürüttükleri çalışmada, kadınların futbol dışındaki hayatlarında futbolculuklarının diğer sermaye kazanımları için bir yatırıma (antrenör olabilmek gibi) dönüştüğünü, ancak fiziksel sermayenin bir başka alanda değer kazanma olasılığının (reklam sektörü gibi) kısıtlı olduğunu vurgulamışlardır.<sup>19</sup> Dolayısıyla futbol alanında değerli olan sermaye türünün diğer bir alandaki sermaye dönüşümü kadınlar ve erkekler için farklı işlemektedir.<sup>21</sup> Çünkü, bireylerin farklı alanlardaki konumları sermaye türlerine bağlı olduğu kadar, aynı zamanda hâkim toplumsal cinsiyet düzenlemelerine bağlıdır. En nihayetinde kadınlığın ve erkekliğin içinde örüldüğü toplumsal ilişkileri işaret eden cinsiyet rejimi, kadınların oyunla ilişkisini ve oyun içindeki konumlarını belirlemektedir.<sup>3,29</sup>

Sonuç olarak “gerçek” futbolun, erkeklerin oynadığı futbol olduğu görüşünün hâkim olduğu gü-

nümüzde, kadın futboluyla erkek futbolunun kurumları arasında tarihsel olarak meşakkatli bir ilişki olduğu bilinmektedir.<sup>5,30</sup> Bu ilişkiyi anlayabilmek ve tartışılabilmesi için bu çalışmada, Umutspor kadın futbol takımı, toplumsal konumların yapılandırılmış sistemi içerisinde özgül düzenlilikleri olan ve futbolcuların sermaye taşıyıcıları olarak konumlar arası mücadele verdikleri bir sosyal alan olarak ele alınmaktadır.<sup>17</sup>

## GEREÇ VE YÖNTEMLER

2014-2015 futbol sezonunda, Umutspor kadın futbol takımıyla gerçekleştirilen bu çalışmada, kadınların kendi yaşam alanlarındaki futbolla ilişkili pratiklerine ve bu pratikleri belirleyen sosyo-kültürel parametrelere ulaşabilmenin en temel yollarından biri, futbolcuların hayatlarına nüfuz etmek olduğundan nitel araştırma yöntemlerinden biri olan etnografik alan çalışması yöntemi tercih edilmiştir.<sup>31</sup> Alan çalışması sürecinde eleştirel etnografinin prensiplerinin temel alındığı bir yaklaşım sahiplenilmiştir. Eleştirel etnografide araştırmacı, taraf olan bir perspektife sahiptir ve toplum içerisinde ötekileştirilen grupların tarafından hareket eden bir pozisyonda kendini konumlandırmaktadır.<sup>32</sup> Etnografik alan çalışması sırasında alandan bilgiler katılarak gözlem, bireysel görüşmeler ve doküman toplama ile elde edilmiştir. Bu makalede, bireysel görüşmelerin bulguları asıl veri olarak ele alınmış, alan notlarıyla veri zenginleştirilmiştir. Alan çalışması başlamadan önce Umutspor Kulübü Yönetim Kurulu'ndan yazılı izin, Hacettepe Üniversitesi Etik Komisyonu'ndan ise etik onay izni alınmıştır. Makale boyunca kulüp adı dâhil olmak üzere, tüm katılımcıların gerçek adları yerine rumuz kullanılmıştır.

**Araştırma Alanı:** Bu çalışmanın alanını Umutspor kadın futbol takımı oluşturmaktadır. Umutspor kulübü, başta futbol olmak üzere farklı spor branşlarında profesyonel ve amatör faaliyet gösteren Türkiye'nin köklü kulüplerinden biridir. Türkiye Futbol Federasyonu (TFF)'nin 2005-2006 sezonundan itibaren Futbol Gelişim Direktörlüğü çatısı altında kadın futbolunu yeniden yapılandırması ve kadın futbolunu bir "sosyal sorumluluk projesi" olarak belirlemesinin ardından Umutspor

kadın futbol takımı 2009 yılında kulübün bir şubesi olarak kurulmuştur. Araştırmanın yürütüldüğü 2014-2015 futbol sezonunda, Kadınlar 1. Lig'inde mücadele veren takımda 19 lisanslı futbolcu ve üç antrenör yer almaktadır.

**Araştırma Grubu:** On dört futbolcu (yaş aralığı: 15-23 yıl), 10 anne/baba (beş anne, üç baba, bir anne-baba birlikte) (yaş aralığı: 42-55 yıl) ve dört teknik ekip personeli (yaş aralığı: 30-50 yıl) ile toplam 28 bireysel görüşme gerçekleştirilmiştir. Futbolcuların dokuzu üniversite, beşi ise lise öğrencisidir. Futbolcuların lisans yaşı 3-8 arasındadır ve dördü Umutspor kadın futbol takımının alt yapısından yetişen futbolculardır; diğerleri ise 1 ve 3. Lig'de oynamışlardır. Sadece bir futbolcunun babası lise, diğerleri ilköğretim ve orta okul mezunudur. Annelerin ikisi ev kadını olup, üçü işçi statüsünde çalışmaktadır. Futbolcuların babalarından biri esnaf, biri emeklidir ve sekizi ise işçi statüsünde çalışmaktadır. Teknik ekip kadın futbol takımının antrenörlerinden ve personelinden oluşmaktadır ve hepsi üniversite mezunudur.

**Katılarak Gözlem:** Etnografik alan çalışmasında katılarak gözlem, alanda yer alarak, dışarıdan bakışın farkındalığıyla içeride yaşanan bakış açısını yakalamaya ve anlamaya çalışmaktır.<sup>33</sup> Bu kapsamda birinci yazar, 2014-2015 futbol sezonunu içine alan, kadın futbol takımının evdeki/deplasmandaki maç öncesi ve sonrası süreçlerine, hafta içi antrenmanlarına, kulüp tesisinde ve kamusal alanda futbolcuların serbest zaman etkinliklerine katılmış ve alan notlarını 10 ay boyunca tutmuştur. Alanda araştırmacı kimliğini alanının eyleycilerine açıkça belirtmiş; hem takımın bir parçası gibi içsel bakış açısıyla hem de araştırmacı kimliğinden kaynaklı dışsal bakış açısıyla alanda konumlanmıştır.

**Bireysel Görüşmeler:** Araştırmada bireysel görüşmeler katılım gönüllülük esasına dayalıdır. 18 yaşından büyük her bir katılımcı tarafından "Gönüllü katılım formu" imzalanmış, 18 yaşından küçük katılımcıların araştırmaya katılımları ise "çocuk rıza formu" ve velisinin "veli onam formu"nu imzalamasıyla gerçekleştirilmiştir. Derinlemesine görüşmeler, keşfedici ve araştırmacı-katılımcı etkileşimine olanak tanıyan bir veri top-

lama tekniğidir.<sup>34</sup> Görüşmenin temel amacı; katılımcıların görüşlerini, düşüncelerini, duygularını, algılarını ve deneyimlerini açığa çıkarabilmektir. Şubat-Aralık 2015 tarihleri arasında, birinci yazar tarafından bireysel görüşmeler katılımcıların istedikleri yer (kulüp evi, tesisler, ev vb.) ve zamanda gerçekleştirilmiş ve katılımcıların izinleri doğrultusunda ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bireysel görüşmelerde, futbolcular, anne/babaları ve teknik ekip için ayrı ayrı hazırlanan yarı-yapılandırılmış görüşme soru formları kullanılmıştır. Her üç gruba demografik bilgiler, sporla ilişkisi ve bireysel spor tarihi, gündelik hayat pratikleri ve futbolun anlamı gibi ortak soruların yanı sıra, her grubun özelliğini içeren farklı sorular hazırlanmıştır. Buna göre futbolcular için futbola katılım süreçleri, futbolculuk pratikleri ve toplumsal cinsiyetlendirilmiş deneyimleri; ebeveynler için kızlarının futbola katılım süreçleri ve kızlarına destek pratikleri; teknik ekip için kadın futbol takımı deneyimleri ve kurumsal yapıya ilişkin görüşlerini açığa çıkartan soru formu oluşturulmuştur. Bireysel görüşmeler futbolcularla 51 dk-182 dk, futbolcuların anne ve babalarıyla 33 dk-76 dk ve teknik ekiple 91 dk-135 dk arasında sürmüştür.

**Verilerin Analizi:** Her bireysel görüşme kelimesine bilgisayar ortamına aktarılmış ve tematik analiz yöntemi kullanılmıştır.<sup>35</sup> Tematik analiz, kuramsal esneklik tanıyan ve veriler arası karşıtlıkları ve benzerlikleri görmeye olanak tanıyan bir yöntem olduğu için tercih edilmiştir. İlk safhada, tüm görüşmelerin metinleştirilmesinin ardından, her bir görüşme metni birinci yazar tarafından sayısız kez okunmuş ve analize hazırlanmıştır. İkinci safha, birincil kodlamaları içermektedir.<sup>35</sup> Bunun ön hazırlığı olarak her bir bireysel görüşme kendi içinde organize edilmiş ve ardından birincil kodlamalar yapılmıştır. Kodlama sürecinde betimleyici ve alıntıdan çıkarma yöntemleri birlikte kullanılmıştır.<sup>36</sup> Bu safhada, ikinci yazar analiz sürecine dâhil olmuş ve ham görüşme metinlerini analize tabii tutmuştur. Eş zamanlı ve bağımsız olarak kodlamaların her iki araştırmacı tarafından gerçekleştirilmesinin ardından, nihai birincil kodlama süreci tamamlanmıştır. Üçüncü safhada, oluşan kod listelerinin hem bir görüşme

metninin kendi içinde hem de diğer metinler ile arasındaki bağlantılar kurulmuş ve kodlar, aday temel kapsayıcı temalar ve alt temalar sınıflandırılmış ve ardından tüm temaların birbirleriyle ilişkilerinin belirlenmesine devam edilmiştir. Bu aşamada her iki araştırmacı aday temaların kuramsal dayanağındaki yerini ve anlamını tartışmıştır. Dördüncü safhada, aday temalar için tasnif edilmiş alıntılar yeniden okunmuş ve temalarla alıntılarının uyumuna bakılmış ve ana temalar ve alt temalar belirlenmiştir.<sup>35</sup>

Verilerin güvenilirliği için Lincoln ve Guba'nın önerdikleri inandırıcılık, aktarılabilirlik, güvenilebilirlik ve onaylanabilirlik kriterleri temel alınmıştır.<sup>37</sup> İnandırıcılık kriteri için alanda uzun süreli etkileşim sağlanmış; ayrıca verinin çoklu kaynaklarla elde edilmesiyle veri kaynağı çeşitlenmesi ve veri analizi sürecinde analizci çeşitlenmesi yöntemleri kullanılmıştır. Aktarılabilirlik kriteri, alandan elde edilen verilerin ayrıntılı sunumuyla; güvenilebilirlik kriteri, alan araştırması ve analiz sürecinde ikinci yazarla yürütülen tartışma toplantılarında edinilen geri bildirimlerle ve son olarak onaylanabilirlik kriteri, araştırmacının araştırmanın tüm aşamalarını açık bir şekilde ortaya koymasıyla ve çok sayıda katılımcının alıntılarına yer verilmesiyle sağlanmıştır.<sup>37</sup>

## BULGULAR

Bulgular iki tema altında sunulmaktadır:

1. Alanın Eyleyicileri: Sokaklardan Kulüp Oyuncululuğuna ve
2. Kulübün Çeperinde Kalan Kadın Futbol Takımı.

### 1. ALANIN EYLEYİCİLERİ: SOKAKLARDAN KULÜP OYUNCULUĞUNA

Bu temada 2014-2015 futbol sezonunda lisanslı futbol oynayan kadınların futbola başlama süreçlerinde sahip oldukları sermaye türleri ile eyleyiciler açısından futbol alanına girmeyi değerli kılan çıkarılara ilişkin bulgular yer almaktadır.

Yarışmacı futbol; kuvvet, güç, hız, beceri ve teknik bilgi gerektiren bir spor dalıdır. Lisanslı futbolcu olmak isteyen bir bireyin öncelikle fiziksel

sermayenin bir yönü olan futbol beceresine sahip olması gerekmektedir.<sup>19,20</sup> 2014-2015 sezonunda Kadınlar 1. Lig takımlarından Umutspor'un lisanslı sporcuları olan kadınların futbol becerilerinin gelişimine olanak tanıyan ilk mekân, sokaklardır. Yelda gibi birçoğu, çocukluğunu 'sokaktan içeri girmezdim' diye anlatırken; futbol mahalledeki, özellikle erkek kardeşler, arkadaşlar ya da akrabalarla oynanan en popüler oyundur. Devrim, "Yedi yaşında futbol oynamaya başladım." der ve çocukluk günlerini şöyle anlatır: "Sokağa çıkıyordum hatta eve girmiyordum. Evcilik oynadığım zaman sıkılıyordum, maç yapmaya gidiyordum sürekli, küçük kardeşim var ya erkek kardeşim, onunla oynaya oynaya alıştım." Zeynep ise kendi ifadesiyle "Kenar semtlerden birinde" çocukluğunu geçiren biri olarak, erkek akraba çocuklarıyla futbol oynadığından bahsetmektedir. Zeynep'in futbol becerisi, mahalle maçlarında tercih edilen biri olmasını sağlamaktadır: "Amcamın çocukları var, futbol oynuyorlar böyle, ben de gidiyordum içlerine oynuyordum. Ben onların sayesinde futbol öğrenmeye başladım. Tek kız bendim... Mahalle maçlarına götürüyorlardı beni..."

Elde edilen veriler, kadınların yarışmacı futbola geçiş sürecinde çocukluk/ergenlik döneminde eğitim gördükleri okulda, kız futbol takımının olup olmamasının önemini ortaya koymaktadır. On dört futbolcunun 10'u lisanslı olarak bir kulüpte oynamadan önce okul takımında yarışmacı futbolla tanışmıştır. İlgili bir beden eğitimi öğretmenin tenefüslerde/beden eğitimi derslerinde fiziksel aktivite düzeyi yüksek kız öğrencilerini keşfetmesiyle bir kız takımı kurması, onların futbola yakınlığını açığa çıkartan ve futbol becerisini artıran bir unsurdur. Hande, Yelda, Behice ve Banu gibi futbolcuların gelecek hedeflerinde "bir futbolcu olmak" yer almaz iken, beden eğitimi öğretmenlerinin yönlendirmesiyle futbol takımında oyuncu olmaları, onların ergenlik ve genç erişkinlik dönemindeki spor ve eğitim hayatlarını belirlemiştir. Hande'nin alıntısı, yarışmacı futbola başlama sürecinde bir sosyal sermaye kaynağı olarak beden eğitimi öğretmenin önemini göstermektedir:

Aslında benim aklımda futbol oynamak yoktu hiç. Oynardık, severdik ama bir futbol oynayayım,

bir takımda oynayayım yoktu. Bize yeni bir beden eğitimi hocası geldi, derse katıldık, birkaç ders işledik, futbol takımı çıkartmayı düşündüğünü söyledi bana, kadın futbolu. Böyle bir şey düşünüyorum, ne yaparız oynarlar mı? Var mı böyle bildiğin... bayağı inanmıştı... seçmeler yaptık, ondan sonra tamam dedik. (Hande)

Rekreasyonel futboldan okul takımı ya da kulüp oyunculuğuna geçme sürecinde sosyal sermaye, çeşitli sosyal ağlar aracılığıyla genç futbolcuların yaşam akışını belirlemektedir.<sup>38</sup> Kadınlar açısından sosyal sermaye, futbol olanaklarının (kulüp alt yapıları, yaz okulları gibi) erkekler kadar zengin olmadığı koşullarda daha fazla önem kazanmaktadır. Asiye'nin "Ben bugün futbol oynuyorum. Beni, beden eğitimi öğretmenim keşfetmese nereden bilecekler? Ben hiç tatmamış olacağım bunları, bir takımda oynamamış olacağım." ifadeleriyle ortaya koyduğu gibi, kadınların lisanslı futbolcu olması yolunda başka olanaklarının ve kaynaklarının olmaması, öğretmeni bir sosyal sermaye kaynağı olarak değerli kılmaktadır.

Kadınların yarışmacı futbol alanına girmelerine olanak tanıyan diğer bir sosyal sermaye kaynağı ebeveynleridir. Ancak ebeveynlerin, kızlarının fiziksel sermayelerinin gelişimi için birincil rol üstlenmedikleri görülmüştür. Bunun nedeni; futbolun sokaklarda oynanan, kolay, ulaşılabilir ve basit bir spor dalı olması, ebeveynlerin kızlarını jimnastik ve yüzme gibi bazı spor dallarında olduğu gibi spor kulüplerine/kurslara kayıt ettirmesini gerektirmeyen özellikleridir. Ek olarak, kadınlardan sadece üçü futbola başlamalarında ebeveynlerinin etkisinden ve desteğinden bahsetmiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler, anne/babadan algılanan destek türünün ise bir kulüpte futbol oynamasına izin verme, cesaretlendirme gibi duygusal destek ve maddi olanakları ölçüsünde kızlarının sporla ilgili bazı ihtiyaçlarını karşılama yoluyla lojistik destekle sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır.<sup>39,40</sup> Bununla birlikte, desteğin türü ve yoğunluğu ebeveynlerin spora ilişkin habituslarına, tek ebeveyn olup olmamaya ve cinsiyete göre farklılık göstermektedir. Örneğin; Meltem'in babası Zafer, Deniz'in babası Mehmet ya da Serpil'in annesi Derya kızlarının evdeki maçlarına düzenli giden, kram-

pon alımından cesaretlenmeye kadar kızlarının yanında olan ebeveynlerden bazılarıdır. Mehmet, özellikle kızının sokaklarda erkeklerle futbol oynamasının önüne geçmek için başka bir spor dalına yönlendiren, beden eğitimi öğretmenleri tarafından fark edilince kızının futbol kulübüne katılması için onayı istenen ve 'kızlar futbol oynamaz' bakış açısı nedeni ile bu onayı bir süre vermeyen bir babadır. Ancak, kızının ulusal ve uluslararası müsabakalarda elde ettiği başarılar sonucunda depresmanlara giden bir 'tarafdar baba' konumuna gelmiştir. Öte yandan, bazı annelerin kızlarına futbol alanında destek sunmamasının arka planında ekonomik sermaye yoksunluğu ile birlikte cinsiyetin kadın olması bulunmaktadır. Çünkü futbolcuların annelerinin çoğunluğu; kulüp ortamına, tribünlere, halı sahalara futbolcuların babalarından daha az giden; kızlarını kulübün antrenörlerine emanet kişilerdir: "Ben yapamadım... hiçbir şeyle ilgilenemiyorsun, elinden bir şey gelmiyor ama çocuğun arkasında sadece arkasındaydım. Hani bir yardımım olmadı, onu götürüp getirmedim." (Gülşüm, Asiye'nin annesi).

Etnografik alan çalışması kapsamında görüşülen 10 anne-baba, kızlarının futbol aracılığıyla üniversite kazanmasını ve beden eğitimi öğretmeni olabilmelerini istemektedir. Diğer bir ifadeyle futbol, ebeveynler için kızlarını "eli ekmek tutan" konumuna getirecek bir araçtır. Futbolcu Selma'nın babası Nazım, hem kızlarının hem de ebeveyn olarak kendilerinin bu ideallerini şöyle anlatmaktadır: 'İdeali var, BESYO'ya girip beden öğretmeni olmak... Bu idealler karşısında "futbol" dedi. Annesi ilk başlarda yapar mı, yapamaz mı diye çelişkide kaldı. Sonradan anlatmamız, bilgilendirmemiz, kadın maçlarını seyrettirmemiz neticesinde "tamam olacak, yapabilir isterse." dedi. Maddi olarak hiçbir şey düşünmedik, sadece kızımız belirli bir yerlere gelsin belirli amaçlarıyla uğraşsın.... Benzer şekilde Nihal'in babası Zafer de kızından beklentisini bu yönde belirleyen bir babadır: "Eli ekmek tutsun da. Tabii bu spor ama önemli olan okul. İnşallah ileride bir beden eğitimi hocası olur. Olabilirse bizim için de kendisi için de iyi olur. Hayal." Bu hayal ya da Bourdieu'nün kavramsallaştırmasıyla *illusio*, TFF'nin 2006 yılından

itibaren futbol kadınlar için bir sosyal proje olarak yapılandırılmasından ve alanın çıkarları olarak hedefleri sınırlandırılmasından kaynaklı, alan içerisinde sürekli dolaşımdadır.<sup>17</sup> Henüz liseye giden futbolcular "aşkla" oynadıkları futbolu bir spor bilimleri fakültesinin kapısını açacak anahtar; üniversiteye giden futbolcular ise beden eğitimi öğretmeni olarak atanabilmenin olanağı olarak görmektedirler. Kadınların futbol dalında profesyonel statüde olmaması ve TFF yöneticileri ile antrenörler tarafından futbolun kadınlar için eğitim ve meslek sahibi olma olasılığını artıran bir spor dalı olarak tarif edilmesi, alandaki tüm eyleyicilerin futboldan beklentilerinin sınırlarını çizmektedir. Bu nedenle Hatice ve Şahin gibi ebeveynler, 'Maddi beklentim yok futboldan ama para olsa daha iyi olur. Kendine harcar' derken, kızlarının futboldan maddi bir gelir elde etmemelerini olağan gördüklerini belirtmektedirler.

Elmas, yürüttüğü çalışmada, erkek futbolcularda özellikle sosyoekonomik geliri düşük ailelerde yukarı doğru hareketlilik beklentisinin etkili olduğunu, futbolcuların ailelerinin beklentisini karşılamak ve gelecekte ailesine bakmak için futbola anlam yüklediklerini ortaya koymuştur.<sup>27</sup> Ancak kadın futbolunda, toplumsal hareketliliğin sağlanacağı olanaklar bulunmamaktadır. Feride antrenör de futbolun kızlar için sadece bu bahsedilen özelliklere sahip olduğunu vurgulamaktadır: "Futbol sadece üniversite kazandırıyor. Küçük yaşta başlamış başarılı bir futbolcu milli takıma gittiye, üniversiteye gidiyor, orada güzel bir burs alıyor. Belki ailesinin ona yapamayacağı kadar güzel bir yardım alıyor. Belli millilik sayısına ulaştıktan sonra öğretmen oluyor. Sadece bu kanal var, başka hiçbir kanal yok futbolda."

Özetle, bu temada, 2014-2015 futbol sezonunda lisanslı futbol oynayan kadınların sokaklardan başlayan futbol yaşantılarının, yarışmacı futbol ile devam edebilmesine olanak tanıyan sermaye türleri analiz edilerek, özellikle beden eğitimi öğretmenlerinin ve ebeveynlerin bir sosyal sermaye kaynağı olmasıyla ilgili veriler ortaya koyulmuştur. Ayrıca, kadınların yarışmacı futbola girmeyi değerli kılan ve alanın temel çıkarının futbolculuğu bir meslek hâline getirmekten ziyade, yüksekögre-

tim eğitime girebilmek olduğu gösterilmiştir. Sonraki temada, futbolcuların kulüple ilgili yapısal öğeleri nasıl deneyimlediklerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

## 2. KULÜBÜN ÇEPERİNDE KALAN KADIN FUTBOL TAKIMI

Umutsport kadın futbol takımının kuruluşundan, 2014-2015 futbol sezonuna kadar lisanslı futbolcusu olan kadınlar ve antrenör görüşmelerinden elde edilen bulgular, takımın Umutsport kulübü çatısı altında 2009 yılından itibaren her futbol sezonuna “kapatılma” riskiyle girdiğini göstermektedir. Yeni sezona transfer yaparak, kampta hazırlanarak ya da antrenman sıklığını artırarak girmesi gerekirken, yönetim kurulunun “kapanacak-kapanmayacak” kararını her sezon öncesi “bekleyen” bir futbol takımı söz konusudur. Bu risk (takımın kapatılması riski), sezon boyunca alanda dolaşan bir söyleme dönüşmekte, kadın takımının kulüp içerisinde “emaneten” konumlanmasının ve (erkeklerin) kulübü ile (kadınların) takımı arasındaki süreklileşmiş gerilimin temel nedenlerinden biri olabilmektedir. “Kulübün çeperinde kalan kadın futbol takımı” adlı temada, bu gerilimin alanın eyleyicileri açısından nasıl deneyimlendiğinin bulguları iki alt tema altında sunulmuştur.

### 2.1. Kulüp Yöneticileri Tarafından İstenmeyenlerin Alanı

Umutsport kadın futbol takımının bir sosyal alan olarak analizinde, futbolcuların ve antrenörlerin kulüp içerisindeki hiyerarşik iktidar ilişkilerinde kendilerinin nasıl konumlandırıldığına dair deneyimleri, ilgili alt temayı oluşturmuştur. Alan çalışması sırasında, bireysel görüşme yapılan futbolcuların hepsi “yöneticiler bizi istemiyor” cümlesini tekrarlamışlardır. Yöneticiler tarafından istenmeme hâlinin öğeleri ise alanın olağan ve gündelik akışında saklıdır: Evde oynanan maçlara ya da deplasman maçlarına kulübü temsilen yöneticiler gelmemekte, futbolculara tesislerde bir oda ve yemekhane ile sınırlandırılmış bir mekân sunmakta, formalar/malzemeler kimi zaman alt-yapıdaki oğlan çocuklarıyla ortak kullanılmakta ya da kulübün web sitesinde kadın futbol takımına ait bilgiler yer almamaktadır. Ayrıca, kulübün bütçesinden takıma çok düşük bir meblağ ayrılmakta ve bütçenin kullanılmasında süreklileşmiş problemler

yaşanmaktadır. Futbolculardan Yeliz ve Hande, kulüp yöneticileri tarafından kadın futbol takımının istenmediğini duyduklarını ve aslında bildiklerini şöyle ifade etmişlerdir:

“Burada o kadar çok insan var ki kadın takımını ligden, şehirlerinden men etmek isteyen o kadar çok insan var ki... Mesela ufak bir tartışma olsun, mesela burada pire ise yukarıya deve olarak gidiyor. Bu çok kötü bir şey” (Yeliz).

“Üst tesis kadın takımını istemiyor. Bunu bize söyleyen antrenörlerimiz. Antrenörlerimizden bildiğimiz kadarıyla ki hissettiğimiz kadarıyla da haklılar. Sürekli açığımızı arama durumu var” (Hande).

Görüşmelerden elde edilen verilere göre, katılımcıların bazıları kulüp içerisinde istenmeme hâlini “kadınların başarısının onaylanmamasına” ve “erkeklerin alanında kadınların varlığının istenmemesine” bağlamaktadır. Kadın futbol takımının eyleyicileri, özellikle alt yapıdan erkek takımlarının farklı yaş kategorilerinde başarı alamamalarına karşılık, kadınların lig yükselmesinin ve ligde kalma başarısının probleme dönüştüğüne inandıklarını belirtmektedirler. “Kadını kendi içlerine sokmak istemiyorlar, kulübün içine sokmak istemiyorlar. Kesin şey bu. Kendinden daha başarılı bir kadın takımı olmasını istemiyorlar.” diyen Tahir antrenör gibi futbolcu Aslı da ‘kadınların başarılı olması erkekleri huzursuz ediyor’ görüşüne sahiptir. Çünkü Aslı, farklı kulüplerde oynarken kadın takımı başarı elde ettikçe kapatılan takımların futbolcusudur:

“Ne zaman zirveye çıksak kapandık. Sanki başarımızı yedirilmemiş gibi hissetmiş oluyorum. Kilispor’da iken Türkiye şampiyonu olmuşuz... öyle bir kulüp kapandı. İlerispor’da Türkiye üçüncüsü olduk, kapandı. Hani buna artık bir anlam veremiyorum, ne zaman zirveye çıksak, bizi aşağı çekiyorlar ya da çekmeye çalışıyorlar” (Aslı).

Yukarıdaki alıntıların gösterdiği gibi, kulüp içinde istenmeme hâli başarı elde edildiğinde karşılaşılan tepkilerle açığa çıkarken, katılımcıların en fazla tekrarladığı diğer bir unsur, kulüp kaynaklarının kullanımındaki adaletsizliklerdir. Futbolcular, sırf kadın oldukları için kulübün kendilerine yeterli finans kaynağı aktarmak istemediklerini,



çünkü kendilerinin önemsenmediğini bildiklerini tekrarlamışlardır. Hande, “Buraya harcadıkları masrafı başka yerlere harcamak istiyorlar. Kadın takımını çok ciddiye almıyorlar, bize, buraya harcadıkları masrafı istemiyorlar.” derken, Özlem de futbolda asıl olarak erkeklere kaynak aktarıldığını düşünmektedir: “Erkekler daha ileriye dönük, daha çok gelecek vadettikleri için, o yüzden o yatırımları erkeklere yapıyorlar, erkeklere daha çok değer verildiğini düşünüyorum kadınlara nazaran.” Finansal kaynak aktarımı ile kapatılma riski, eyleyiciler açısından ilişkilidir. Örneğin; Behice, “Kabullenilmemeyi en başta bize kulüp hissettiriyor. En basitinden, erkeklerin o kadar kategorisi var kulüpte. Hiçbirinin kapatılma olasılığı düşünülüyor. Umutspor’da kadınlar, kulübe bir katkısı olmayacağı için sürekli yok sayılıyor. Erkeklere sağlanan o kadar olanak bize bu nedenle sağlanmıyor.” cümlelerinin devamında gelen, “Bir mağlup olduğumuzda, kulüpten kimseyi görmek istemiyoruz. Çünkü bitmiyor. Bitmiyor... Mağlup olmamızı bekliyorlar sanki. Sürekli bir şeyler söylüyorlar. Olay olsun kulüpte kız takımı kapansın, kızlar gelmesin kulübe.” gibi ifadeler, futbolcunun armasını taşıdığı bir kulübün oyuncusu olarak deneyimlediklerinin göstergesidir.

## 2.2. Olanakların Yetersiz Olduğu Bir Alan

Alan çalışması sürecinde yapılan gözlemler Umutspor kulübünün, kadın futbol takımının sezon sürecinde antrenmanların yapılması, saha ve tesis arasında servis hizmeti, kahvaltı, öğle ve akşam yemekleri, şehir dışından gelen futbolcuların ulaşım giderleri, ev/deplasman forma ve eşofmanları, deplasman ulaşımı ve konaklama gibi temel ihtiyaçlarını karşıladığını göstermektedir. Ancak, yukarıda sunulan birinci alt temayla da ilişkili olarak, futbolcular ve antrenörlerle gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler, kadın futbol takımının kulübün olanaklarından yeterli düzeyde faydalanmadıklarına işaret etmektedir. Özellikle futbolcular alt yapıdaki erkek futbolcularla ya da Kadınlar 1. Ligi’ndeki diğer kadın kulüpleriyle kendilerini kıyasladıklarında, alandaki olumsuz deneyimlerinden dolayı “bizde öyle değil” duygusunu yaşamaktadırlar.

Alanın eyleyicileri tesislerin kullanımından malzemelerin niteliğine kadar, kulübün, kadın takımına yeterli olanakları sunmadığını belirtmektedirler. Örneğin; Yelda’nın “Daha bakımlı olsa soyunma odamız, duşumuz, lavabomuz... Biz duş almıyoruz, maçtan sonra tesislere geliyoruz, burada da alamıyoruz, çünkü giderlerde sorun oluyor...” ifadelerinin de gösterdiği gibi tesislerde kadınlar için duş alanları bulunmamaktadır. Ayrıca, fitness salonunun kullanılmasına izin verilmemesi, sezon öncesi kamp yapılmaması, malzemelerdeki eksiklikler gibi deneyimler kadınların adaletsizliğe işaret etmelerine neden olmaktadır. Aşağıda Behice’nin kamp yapma ile ilgili alıntısında olduğu gibi:

“Erkeklerin hangisi Söğütlü tesislerinde kamp yapmadan sezona başlıyor? Ya da bizim gibi kendi çabalarıyla uğraşılıyor? Tamam, alt yapıdaki erkekler kulüpten para almıyor olabilirler ama sonuçta tesisini kullanıyorlar, fitness salonunu kullanıyorlar, her olanağa sahipler, biz öyle değiliz.”

Futbolcular, amatör futbol müsabakalarının gerçekleştirildiği suni çim sahanın yer aldığı tesislerde antrenman yapmakta ve yine evdeki maçlarını bu sahada oynamaktadırlar. Asiye ‘Koskoca stadı’nda oynuyor erkekler, koskoca taraftarları geliyor. Biz de aynı takımın formasını giyiyoruz, küçücük sahada idman yapıyoruz, neyiz eksik’ derken; Meltem, kulübün erkek takımlarının sayısı arttığı için kadın takımına yer kalmadığından, Behice ise aşağıdaki alıntının gösterdiği gibi, kadınların istenmemesi nedeni ile kulübün tesisindeki sahaları kullanamadıklarından bahsetmektedir:

Maçlarımız önceden kulübün tesislerinde oluyordu. Maçımız ikide oluyordu, bizden önce bir erkek takımının maçı oluyordu... Biz gidiyorduk oraya, yemeğimizi yiyorduk, yürüyorduk... Maç izliyorduk. Ya da antrenmanlarımız oluyordu, yarı sahayı bölüşmek zorunda kalıyorduk. Antrenmanda yarı sahayı kullandığımız için, tesislerde olduğumuz için neymiş erkeklerin konsantrasyonu bozuluyormuş. Bunu erkeklerin antrenörleri şikâyet ediyor. Maçları izlemesinler lafı geliyordu. Bizim kendi arkadaşlarımız oluyor aynı kulüpte oynuyoruz, çağırıyorlar maçlarına gidemiyoruz böyle bir şey var mı? Neden? Kulüpten birileri görürse laf eder. Olay bu sürekli” (Behice).

Kadın futbol takımının, kulübün çeperinde konumlandığının bir diğer bulgusu, kulüp tarafından takımın tanıtımının yapılmaması ve kamusal alanda bilinmezliğidir. Kurumsal web sayfasında, 2014-2015 futbol sezonu boyunca kadın takımına ilişkin bir bilgi yer almaması, bunun göstergelerinden biridir. Benzer şekilde kulübün resmi sosyal medya hesaplarında kadın futbol takımının maç bilgileri ya da maç sonuçları sezon boyunca verilmemiştir. Şehrin kadın futbol takımını bilmemesini Feride; antrenör oyunun görselliğinin iyi olmamasına ve reklam yapılmamasına bağlar iken, Kemal antrenör, futbolun erkek hegemonyasında olmasıyla ilişkilendirmiştir:

“Türkiye’de futbol yıllardır erkek hegemonyasında. Türkiye’deki gelişim şartları çok hızlı gelişmiyor ... bazı şeyleri yıkmak kolay olmuyor. Ama mesela voleybola bakıyorsunuz, basketbola bakıyorsunuz, orada da var mesela kadın voleybolu, kadın basketbolu, kadın hentbolu... ama bir kadın futbolu deyince milletin kafasında nedense bir kadınlara yakıştıramama gibi bir düşünce var yıllardan beri olan bir şey bu. Yakıştırmıyorlar. Bir basın olayı, bir televizyon olayı, yani gündeme girmesi lazım. Mesela lig oynanıyor ama birçok insanın bu ligden haberi yok. Kendi çevremden biliyorum mesela “aaa kadın takımı mı varmış” diyen kişilerle karşılaşıyorum. Halbuki burada 6-7 yıldan beri maçlar oynanıyor. Tabii tanıtım olayı, sahaların dışarıda olması... bu medyaya da yansıyor” (Kemal antrenör).

Kadın futbol takımının, kulübün çeperinde konumlandığını açığa çıkaran diğer bir bulgu bütçe ile ilişkilidir. Antrenörlerle gerçekleşen görüşmeler, kadın takımın ihtiyaçlarının karşılanmasında gerekli olan maddi kaynakların yetersiz olduğunu göstermektedir. Örneğin; Kemal antrenör, sezon öncesi hazırladıkları bütçenin kulüp tarafından kabul edilmediğini görüşmesinde sürekli vurgularak; bunun, transfer ya da malzeme ve ekipman temini gibi konuları olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Etnografik alan araştırması sürecinde Umutspor kadın futbol takımı yaklaşık 80 bin TL harcama gerçekleştirmiş, bunun %50-60’ını TFF’nin 2014-2015 Kadın Ligleri Statüsüne (Madde 19-20) göre kadın futbol kulüplerine aktardığı kay-

nak oluşturmuştur (deplasmanlarda kilometre başına 2 TL ulaşım; 200 km üzerindeki mesafeler için 1.250 TL konaklama desteği). Bu bağlamda Feride antrenörün, “Boşver bütçeyi, alt yapı toplantısında kız takımı hiç konuşulmadı. Tamam bitti dendi toplantı. El kaldırdım, her şeyi saydınız güzel de dedim, kızlar hiç konuşulmadı dedim. Bakıyorlar yüzüme.” aktarımı, kadın futbol takımının maddi kaynaklarının yetersiz olmasının kulüp içerisinde merkezi bir konumunun olmamasıyla yakından ilişkili olduğunu göstermektedir.

Futbolcular açısından ekonomik sermaye kazanımına ilişkin ise iki temel yaklaşımın olduğu açığa çıkmıştır. Birincisi, futbolcuların bazılarının “Para için oynamıyorum.” yaklaşımına sahip olmasıdır ve özellikle daha küçük yaşlardaki futbolcularda daha sık rastlanmıştır. Bu yaklaşım, TFF’nin 2006 yılından itibaren kadın futbolunu yapılandırırken alanda dolaşıma soktuğu bir söylemin ürünüdür. Birinci temada da ortaya konulduğu gibi alana yoğunlaşmayı ve alanda çaba göstermeye değerli kılan üniversiteli olabilme seçeneği, kadın futbolunda ekonomik sermaye akışının olmamasıyla ilişkilidir ve kadınlar bu seçenekler nedeni ile ekonomik kazancı öncül kabul etmemektedirler. İkincisi ise bazı futbolcuların Kadınlar 1. Ligi’ndeki diğer takımları ve amatör erkek takımlarını temel aldıkları zaman ücretleri sorgulamalarıdır. Ancak; iki bulgu da birbirinden keskin bir şekilde ayrılmamaktadır, çünkü alanda ekonomik sermaye akışının olmadığını bilen bu kadınlar için futbol “severek yapılan bir hobidir.” Örneğin; Asiye’nin alıntısı futbolu para için değil, sevdikleri için oynadıklarını göstermektedir: “Para kazanamıyoruz, bizim gelirimiz yok, daha çok giderimiz var. Biz bu işi sevdiğimiz için yapıyoruz yoksa gerçekten işin içinde olmayız. Meslek gibi, para kazanmak gibi değil de sevdiğimiz için oynuyoruz.” Asiye gibi Zeynep de kadın futbolunda para akışı olmadığı için alınan harçlıkların kendisine yeterli geldiğini belirtmiştir: “Mesela benim performansımı beğeniyorsa 100 lira veriyor ama performansım düşük ise 75-50 liraya kadar düşüyor. Kadın futbolunda olmadığı için bence iyi, yetiyor bile. Benim için sorun olmuyor. Ama kadın futbolunda zaten olmuyor.” Öte yandan, özellikle lig klasmanı olarak

Kadınlar 1. Ligi'nden daha alt düzeydeki erkek futbolcularla kendilerini kıyasladıklarında Aslı ve Devrim gibi farklı düşünen kadınlar da bulunmaktadır:

“Uçurum var tabii, 3. Ligi bıraktım BAL Ligi bile bizden yüksek alıyor, amatörler de bizden yüksek alıyor olabilirler. Hani kadınların bunla yetinebileceğini düşünüyorlar bence. Sonuçta biz ses çıkartmıyoruz. Neden? Tek bir kulübümüz var, o da kapanmasın derdiyle ses çıkartma lüksün oluyor” (Aslı).

“Erkek takımıyla karşılaştıramıyorum. Açıkçası utanıyorum, mesela hastaneye gittim geçen gün, Umutspor'da oynuyorum dedim... transfer olunca ne kadar aldın dedi adam. Aldım bir şeyler dedim, söyleyemedim. Maç başına ne kadar alıyorsunuz dedi, işte alıyoruz bir şeyler dedim, halbuki aldığımız cidden para değil, bir şey değil. Ne bileyim, en kötü erkek liginde bile bu kadar az para alınmıyor benim bildiğim. Biz, kadınların en üst ligindeyiz, zaten üç tane lig var da... en üst liginde olup da bu kadar değer görmek...” (Devrim).

Özetle; kulübün çeperinde kalan kadın futbol takımı adlı temada futbolcuların ve antrenörlerin alandaki deneyimleri üzerinden kadın futbol takımının nasıl bir sosyal alan olduğu ve eyleyiciler açısından alanın yapısal özellikleri açığa çıkarılmıştır. Bulguların gösterdiği gibi eyleyicilerin hemen hemen hepsi alanda “istenmediklerini” düşünmekte ve deneyimlemektedirler.

## TARTIŞMA

Bu çalışmanın amacı, Bourdieu'nün alan kuramı temelinde bir kadın futbol takımının nasıl bir sosyal alan olduğunun analiz edilmesidir. Etnografik alan çalışması kapsamında futbolcular, onların ebeveynleri ve antrenörleri ile yapılan görüşmelerin analizi sonucunda elde edilen bulgular iki tema altında sınıflandırılarak sunulmuştur. Tartışma bölümünde bu iki tema ve ilgili alt temalar birbiriyle ilişkilendirilerek tartışılmıştır.

Umutspor kadın futbol takımı; yönetsel olarak bir erkek futbol kulübünde, alt yapı çalışmaları kapsamında kurulan, ekonomik sermaye kaynağı kulübün bütçesiyle ve TFF'nin aktardığı kaynakla

oluşan; antrenörlerin, futbolcuların ve teknik personelin hem kendi içlerinde hem de kulübün diğer eyleyicileri ile iktidar ilişkilerine girdikleri ve sahip oldukları sermayelere göre konum aldıkları bir sosyal alandır. Bir futbol takımı olarak yarışmacı lig klasmanında yer aldığından, fiziksel sermayenin önemli olduğu bir alandır.<sup>18,19</sup> Alana, futbola yakınlığı olan ve fiziksel sermayeye sahip kadınlar girebilmektedir. Futbolun alt sınıftan bireyler tarafından tercih edildiğini ortaya koyan çalışmaların gösterdiği gibi, bu çalışmanın katılımcısı kadınlar ekonomik ve kültürel sermayeleri düşük ailelerin çocuklarıdır.<sup>41-43</sup> Bu hâliyle, kadınların futbola başlamalarında futbolun sokaklarda, kolay ve ucuz ulaşılabilir bir spor dalı olması sahip oldukları aile habituslarının bir ürünüdür.<sup>15</sup> Futbol, oğlan çocuklarının kariyer gelişiminde, kızlara göre sayısız avantajlarla dolu olmasından kaynaklı ebeveynlerinin farklı sermaye kaynaklarını kullandıkları bir alan olmakla birlikte, bu araştırmada ebeveynlerin kızlarını desteklemeleri, kızlarının futbol alanında devam edebilmesi için gerekli olan bir sosyal sermaye kaynağı olarak anlam kazanmaktadır.<sup>44</sup> Ebeveynler, alanın illusiosunu sahiplenerek çocuklarının futbol aracılığıyla yükseköğrenim eğitiminin garanti altına alınmasını beklemekte ve onlara duygusal destek sunmaktadırlar.

Bourdieu'nün altını çizdiği önemli noktalardan biri, alandaki deneyimlerimizin ve alanın sahip olduklarının bize toplumdaki eşitsizliği kabul etmeyi öğretmesindeki etkisidir.<sup>45</sup> Alandan neyi bekleyeceğimizi öğrenir ve onu habitusumuza katarız, böylece oyuna bağlılığımızı sağlayan, getireceği ödüllere sahip olma arzumuzdur. Bu araştırma kapsamında, kadınlar açısından en temel çıkar; bir kulüpte futbol oynayabilmektir, yani oyunda kalabilmektedir. Bununla birlikte, diğer çalışmalarla benzer şekilde kadınlar alana eğitim illusiosunu benimseyerek girdikleri için, futbolculuk kariyerinden ziyade eğitim planları yapılmaktadır.<sup>19</sup> Sonuç olarak; Umutspor kadın futbol takımı bir sosyal alan olarak, futbolcular ve onların ebeveynleri için eğitimi ve meslek sahibi olmayı olanağı kılan, cinsiyet rejiminin tahakkümü altında nesnel bağıntılarını şekillendiren bir sosyal projedir.

Umutsport kulübü, bir alan olarak erkekler için yapılandırılmıştır. Kadın futbol takımı ise bu alanın çerperinde konumlanmıştır. Takımın eyleyicileri kuruluştan itibaren bir erkek kulübünde yer alan bir kadın takımı olmanın cinsiyete dayalı pratik ayrımlarını deneyimlemişlerdir. Kulüp içindeki sermaye akışları ve birikimi kadın takımının eyleyicilerinin kendi kontrollerinde değildir; alanın kurallarını belirleyecek merkezi konumları yoktur. Bu konumu ortaya çıkaran yöneticilerin ilgisizliğiyle cisimleşen “istenmiyoruz” söylemidir ve bu söylem alanda bir doksa olarak işlev görmüş, futbolcular tarafından sorgulanmadan kabul edilen bir inanca dönüşmüştür. İlgili literatür incelendiğinde, farklı ülkelerdeki kadın futbolculardan kendi kulüplerindeki yöneticiler tarafından dışlanma pratiklerinin olduğu görülmektedir. Örneğin; Cox ve Pringle, Yeni Zelanda’da 1970’li yıllarda futbol oynayan kadınlarla yaptıkları çalışmada; futbolcuların, kulüp yöneticilerinin kadın futbolunu ‘kısa süreli ve sezonun sona ermesi ile birlikte sönmünecek bir fenomen’ olduğuna inandıklarını aktarmışlardır. Araştırmacılara göre, futbolun yöneticileri kadın futbolunu ciddiye almamaktadır.<sup>46</sup> Bu çalışmada, kulüp yöneticileriyle bireysel görüşme yapılmamıştır; ancak futbolcular, benzer şekilde, önemsenmediklerini hissedecek pratiklerle karşılaştıklarını aktarmışlardır. Alanın çerperinde konumlanma ise ekonomik sermaye akışını ve politika üretimini engellemektedir.

Ekonomik sermaye akışının olmaması hemen hemen bütün ülkelerdeki kadın futbolcuların yaşadıkları yapısal bir problemdir. Futbolun gelişmiş olduğu İngiltere, Almanya ya da Norveç’te yürütülen çalışmalar dahi kadınların kurumsal eşitsizliklerle ve toplumsal cinsiyetlendirilmiş unsurlarla sürekli müzakere ve mücadele etmek zorunda kaldıklarını ortaya koymaktadır.<sup>1,5,47</sup> Farklı ülkelerde yürütülen çalışmalar, en alt statüden milli takım düzeyine kadar futbolcu kadınların, maddi kaynakların ve kulüp malzemelerinin kullanımında, futbol eğitimine ulaşımında ve kulüp içindeki temsil düzeyinde erkeklerle eşit olmadıklarını ve kadınların toplumsal cinsiyetlendirilmiş eşitsizliklerle karşı karşıya kaldıklarını belirtmektedir.<sup>4,30,42</sup> Benzer şekilde, Avrupa’daki üst liglerdeki kadın futbol

kulüpleriyle yürütülen bir çalışma, kulüplerin yetersiz maddi kaynakları olduğunu ortaya koymaktadır.<sup>48</sup> Sonuç olarak; farklı ülkelerde yürütülen araştırmalarla, Türkiye’de bir kulüp düzeyinde yürütülen bu çalışmanın ortak bulgular elde etmesi futbolda olanaklara ve fırsatlara erişimde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin hâkim olduğunu göstermektedir.

Umutsport kulübünün erkeklerin sayısal üstünlüğüyle birlikte karar verme mekanizmalarında tek ses sahibi olmaları, kadın takımının toplumsal cinsiyet iktidar ilişkileri sonucunda kulübün çerperinde konumlandırılması ve olanaklardan/fırsatlardan erişim konusunda istismara açık bir uygulamanın süregitmesi, kurumdaki hâkim cinsiyet rejiminin etkisini göstermektedir.<sup>29</sup> Bu öyle bir rejimdir ki alanın geçmişinde ve geleceğinde saklıdır. Öte yandan, Bourdieu’nün kuramında eyleyici pasif ve müdahalesiz değildir.<sup>15,17</sup> Alan; mücadele mekanıdır, eyleyiciler alanın sahip olduğu sermayeleri biriktirmek ve merkeze doğru konumlanmak için sürekli mücadele hâlinindedir. Son kertede bu mücadele toplumsal cinsiyet eşitsizliklerle yüklüdür ve kadınlar futbol alanına girmeye ve alanda kalmaya çalışarak, 90 dk’lık maç dışında, sürekli mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar.

## SONUÇ

Bu çalışmada, Kadınlar 1. Ligi’nde mücadele veren Umutsport kadın futbol takımı, Bourdieu’nün alan kuramı temelinde bir sosyal alan olarak incelenmiştir. Bourdieu’nün kavramlarından hareketle gerçekleştirilen bir alan çözümlemesi, alanın yapısal çözümlemesinin derinleşmesini ve zenginleşmesini sağlamaktadır. Araştırmanın bulguları, TFF’nin 2006 yılından itibaren kadın futbolunu bir sosyal proje olarak yapılandırmasıyla yakından ilişkili olarak, kadın takımının kulübün çerperinde kaldığını göstermektedir. Bir sosyal proje olarak başlayıp, başarılarıyla kadınlar liginin en üst ligine çıksa da bir kadın takımı olmanın getirdiği tedirginliği her daim hisseden eyleyicilerden kurulu bir alandır. Bu çalışma göstermiştir ki hem kulübün hem de TFF’nin eğilimleri nedeni ile alanda ekonomik sermaye birikimine olanak tanıyacak veya ekonomik sermayenin alanda dolaşımını sağlayacak bir yapı bulunmamaktadır. Sonuç olarak; fut-

bolun erkekler için bir meslek olması, profesyonel statü nedeni ile ekonomik sermaye akışının olması, kulübün tüm olanaklarından yararlanmaları, futbol temel becerileri eğitimlerini alma olanaklarının çeşitliliği; kulüp içinde, TFF’de, medyada ve kamusal alanda futbolla ilgili her yatırımın erkekler için yapılması gibi unsurlar, kadınlar açısından toplumsal cinsiyet eşitsizliklerle yüküldür. Bu nedenle kadın futbol takımı bir sosyal alan olarak, futbolcular ve onların ebeveynleri için “eğitimi” ve “meslek sahibi olmayı” olanaklı kılan; cinsiyet rejiminin tahakkümü altında nesnel bağıntılarını şekillendiren bir sosyal projedir.

### Finansal Kaynak

Bu çalışma sırasında, yapılan araştırma konusu ile ilgili doğrudan bağlantısı bulunan herhangi bir ilaç firmasından, tıbbi alet, gereç ve malzeme sağlayan ve/veya üreten bir firma veya

herhangi bir ticari firmadan, çalışmanın değerlendirme sürecinde, çalışma ile ilgili verilecek kararı olumsuz etkileyecek maddi ve/veya manevi herhangi bir destek alınmamıştır.

### Çıkar Çatışması

Bu çalışma ile ilgili olarak yazarların ve/veya aile bireylerinin çıkar çatışması potansiyeli olabilecek bilimsel ve tıbbi komite üyeliği veya üyeleri ile ilişkisi, danışmanlık, bilirkişilik, herhangi bir firmada çalışma durumu, hissedarlık ve benzer durumları yoktur.

### Yazar Katkıları

**Fikir/Kavram:** Pınar Öztürk; **Tasarım:** Pınar Öztürk, Canan Koca; **Denetleme/Danışmanlık:** Pınar Öztürk, Canan Koca; **Veri Toplama ve/veya İşleme:** Pınar Öztürk; **Analiz ve/veya Yorum:** Pınar Öztürk; **Kaynak Taraması:** Pınar Öztürk; **Makalenin Yazımı:** Pınar Öztürk; **Eleştirel İnceleme:** Canan Koca; **Kaynaklar ve Fon Sağlama:** Pınar Öztürk.

## KAYNAKLAR

- Williams J, Hess R. Women, football and history: international perspectives. *Int J Hist Sport* 2015;32(18):2115-22.
- Pfister G, Gems G. Gender. In: Cashmore E, Dixon K, eds. *Studying Football*. 1<sup>st</sup> ed. Oxon: Routledge; 2016. p.81-96.
- Caudwell J. Reviewing UK football cultures: continuing with gender analyses. *Soccer & Society* 2011;12(3):323-9.
- Harris J. The image problem in women’s football. *Journal of Sport & Social Issues* 2005;29(2):184-97.
- Pfister G. The challenges of women’s football in east and west Germany: a comparative study. *Soccer & Society* 2003;4(2-3):128-48.
- Pfister G. Assessing the sociology of sport: on women and football. *Int Rev Sociol Sport* 2015;50(4-5):563-9.
- FIFA. Women’s Football Survey. Zurich, Switzerland: Federation Internationale de Football Association; 2014. p.75. <https://resources.fifa.com/image/upload/fifa-women-s-football-survey-2522649.pdf?cloudid=emtgxvp0ibnebltvi3b>.
- Union of European Football Associations. Women’s football across the national associations 2017. p.69. <https://preview.thenews-market.com/Previews/UEFA/DocumentAssets/490985.pdf>
- Caudwell J. Women’s Football in the UK: Continuing with Gender Analyses. 1<sup>st</sup> ed. London: Routledge; 2012. p.158.
- Hofmann AR, Sinning S. From being excluded to becoming world champions: female football coaches in Germany. *Int J Hist Sport* 2016;33(14):1652-68.
- Fasting K, Sand TS, Nordstrand HR. One of the few: the experiences of female elite level coaches in Norwegian football. *Soccer & Society* 2017. Doi:10.1080/14660970.2017.1331163.
- Williams J. Globalising Women’s Football: Europe, Migration and Professionalization. 1<sup>st</sup> ed. Bern: Peter Lang; 2013. p.183.
- Öztürk P. [The history of gender studies in sports]. Koca C, editör. *Sporun Toplumsal Cinsiyet Halleri*. 1. Baskı. Ankara: Spor Yayınevi; 2016. p.38-55.
- Koca C. [Qualitative research in sports science]. *Hacettepe Journal of Sport Sciences* 2017;27(1):30-48.
- Bourdieu P. *Pratik Nedenler*. Tanrıöver HU, çeviri editörü. 2. Baskı. İstanbul: Hil Yayınları; 2015. p.243.
- Bourdieu P. The forms of capital. In: Szeman I, Kaposy T, eds. *Cultural Theory: An Anthology*, 1. Baskı, West Sussex: Wiley-Blackwell; 1986. p.81-93.
- Bourdieu P, Wacquant LJD. [The responses of a reflexive anthropology]. Ökten N, çeviri editörü. *Düşüncüsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. 7. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 2014. p.125-150.
- Shilling C. Educating the body: physical capital and the production of social inequalities. *Sociology* 1991;5(4):653-72.
- McCormack C, Walseth K. Combining elite women’s soccer and education: Norway and the NCAA. *Soccer & Society* 2013;14(6):887-97.
- McGillivray D, McIntosh A. ‘Football is my life’: theorizing social practice in the Scottish professional football field. *Sport in Society* 2006;9(3):371-87.
- Liston K. Some reflections on women’s sports. *Sport and the Irish*. 1<sup>st</sup> ed. Dublin: UCD Press; 2005. p.206-23.
- Cushion CJ, Jones RL. A Bourdieusian analysis of cultural reproduction: socialisation and the ‘hidden curriculum’in professional football. *Sport, Education & Society* 2014;19(3):276-98.
- McGillivray D, Fearn R, McIntosh A. Caught up in and by the beautiful game a case study of Scottish professional footballers. *Journal of Sport & Social Issues* 2005;29(1):102-23.
- Tucker L. The football club: spaces for capital accumulation. *Soccer & Society* 2016;17(4):555-70.
- İsahunter, Smith W, Emerald E. Pierre Bourdieu and his conceptual tools. *Pierre Bourdieu and Physical Culture*. 1<sup>st</sup> ed. London: Routledge; 2015. p.3-23.
- Pfister G. Sportswomen in the German popular press: a study carried out in the context of the 2011 Women’s Football World Cup. *Soccer & Society* 2015;16(5-6):639-56.
- Elmas S. “Bir Futbolcu Olursak...” *Futbolda Profesyonellik, Sınıf Atlama ve Hayal Kırıklığı*. 1. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 2017. p.176.

28. Skogvang BO. Players' and coaches' experiences with the gendered sport/media complex in elite football. In: Pfister G, Sisjord MK, eds. *Gender and Sport: Changes And Challenges*. 1<sup>st</sup> ed. Münster: Waxmann; 2013. p.103-22.
29. Connell R. *Gender (Polity Short Introductions)*. 2<sup>nd</sup> ed. Cambridge: Polity; 2009. p.200.
30. Welford J. Tokenism, ties and talking too loudly: women's experiences in non-playing football roles. *Soccer & Society* 2011;12(3): 365-81.
31. Sparkes AC, Smith B. *Qualitative Research Methods in Sport, Exercise and Health: From Process to Product*. 1<sup>st</sup> ed. Oxon: Routledge; 2013. p.288.
32. Thomas J. *Doing Critical Ethnography*. 1<sup>st</sup> ed. California: SAGE; 1993. p.83.
33. Nahya NZ, Harmanşah R. [The writing about self and the others. The field reserach and experience]. *Etnografik Hikayeler: Türkiye'de Alan Araştırması Deneyimleri*. 1. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları; 2016. p.17-34.
34. Henderson KA. *Dimensions of Choice: a Qualitative Approach to Recreation, Parks, and Leisure Research*. 2<sup>nd</sup> ed. Alberta: Venture Publishing; 2006. p.281.
35. Braun V, Clarke V. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 2006;3(2):77-101.
36. Saldana J. *The Coding Manual for Qualitative Researchers*. 1<sup>st</sup> ed. California: SAGE; 2009. p.240.
37. Lincoln YS, Guba EG. *Naturalistic Inquiry*. 1<sup>st</sup> ed. California: SAGE; 1985. p.416.
38. Rosso EG, McGrath R. Beyond recreation: personal social networks and social capital in the transition of young players from recreational football to formal football clubs. *Int Rev Sociol Sport* 2012;48(4):453-70.
39. Cote J, Hay J. Family influences on youth sport participation and performance. In: Silva J, Stevens D, eds. *Psychological Foundations of Sport*. 1<sup>st</sup> ed. Boston: Allyn and Bacon; 2002. p.503-19.
40. Koca C, Öztürk P. [Sport and physical activity experiences of three women generation: daughters, mothers and grandmothers]. Kağıtçıbaşı Ç, Şimşak H, Barlas D, Önok M, Göker ZG, eds. *Kadın Odaklı*. 1. Baskı. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları; 2016. p.119-50.
41. Bourdieu P. Sport and social class. *Theory & Methods* 1978;17(6):819-40.
42. Engh MH. Tackling femininity: the heterosexual paradigm and women's soccer in South Africa. *Int J Hist Sport* 2011;28(1):137-52.
43. Wain A, Naglo K. On and off the Field: Fußballkultur in England und Deutschland|Football Culture in England and Germany. 1<sup>st</sup> ed. Verlag: Springer; 2013. p.284.
44. Swanson L. Soccer fields of cultural [re] production: creating "good boys" in suburban America. *Sociology of Sport Journal* 2009;26(3):404-24.
45. Calhoun C. [The outline of sociology of Bourdieu]. Çeğin G, Göker E, Arlı A, Tatlıcan Ü, eds. *Ocak ve Zanaat Pierre Bourdieu Derlemesi*. 3. Baskı. İstanbul: İletişim Yayınları; 2014. p.77-130.
46. Cox B, Pringle R. Gaining a foothold in football: a genealogical analysis of the emergence of the female footballer in New Zealand. *Int Rev Sociol Sport* 2012;7(2):217-34.
47. Fasting K. Small country-big results: women's football in Norway. *Soccer & Society* 2003;4(2-3):149-61.
48. European Club Association. *Women's Club Football Analysis*. Nyon: ECA; 2014. p.44. <https://www.ecaeurope.com/media/1649/womens-club-football-analysis.pdf>.